

Prof. Dr. Mehmet Özmen
Armağanı

Editörler

Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

Adana 2014

Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı

Editörler: Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

© Bu kitapta basılan makalelerin yayın hakları yazarlarına aittir. Makaleler, yazarlarının izni olmadan basılı veya elektronik olarak çoğaltılamaz, başka dile çevrilemez.

ISBN: 978-975-487-196-8

Kapak Tasarım: Emine Ağırbaş

Baskı: Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü

İsteme Adresi: Çukurova Üniversitesi

Basın ve Halkla İlişkiler Bürosu

Balcalı/ADANA

Mail: basin-halk@cu.edu.tr

Tel. : 0 322 338 71 14

İkinci Yeni Şiirinde Anlık Oluşumlar

Nigâr Oturakçı, Çukurova Üniversitesi

I. Giriş

Anlık oluşum, karşılaşılan tek bir durumda, konuşucunun rastgele ya da bilinçli olarak uydurduğu, sözlükte yer almayan, geçici olarak türetilen yeni sözcük ya da sözcükten daha büyük birim anlamına gelir. Batıda *hard word*, *hapax legomenon*, *inkhorn term* (Hartmann - James 1998: 67, 75), *innovation* (Brinton - Traugott 2005: 45), *nonce formation* (Cyrstal 2008: 329, Malmkjær 2005: 519; Brinton - Traugott 2005: 45, Hohenhaus 2005: 363), *nonce word* (Hartmann, 1998: 100, Cyrstal 2008: 329, Bussmann 1996: 805), *playful formation* (Hohenhaus 2005: 363) gibi birbirinden farklı terimlerle karşılanır.

Anlık oluşum,

- Kasten ya da rastgele oluşturulur.
- Yalnızca bir kez görülür, tek bir durumda kullanılır.
- Sözlükte yer almaz, sözlükte yer aldığı anda anlık oluşum olmaktan çıkar.
- Yenidir ve daha önce kullanılmamıştır.
- Yazarın ya da konuşucunun yaratıcılığını, nüktedanlığını, mizahını vs. ortaya koyar.
- Sözcükten daha büyük birimleri de içerebilir.
- Topluma uyum sağladığında *yeni ögeye*¹ dönüşür ve *kurumsallaşır*².
- Bağlama bağlı olarak kurulur.
- Düzenli olarak kullanılan dilbilimsel bir öge değildir.
- Kullanımında farklı etkenler hesaba katılabilir:
 - ✓ Özel bir sözcüğün hatırlanmaması durumunda, alternatif olarak bir benzeri türetilir.
 - ✓ Kasıtlı olarak yeni bir biçim üretmek amacıyla türetilir.
 - ✓ Dilde terim olarak karşılığı olmayan bir kavramı tanımlarken kullanılan sözcüklerin bir kısmında, tutumlu davranılarak türetilir.
 - ✓ Kavramsal ya da sözlüksel boşlukları doldurmak için türetilir.
- Sözcük yapımı kurallarına uygun olarak oluşturulabildiği gibi, alışılmadık ve kural dışı yenilikler gözetilerek de türetilir.

¹ "Dildeki türetme kurallarına uygun olarak yaratılmış olan yeni birimlerin adı" (İmer, Kocaman, Özsoy 2011: 270) olarak tanımlanan *yeni öge* (neologism), sözlüğe henüz girmemiş türetimleri kapsar.

² *Kurumsallaşma* (institutionalization), işlek bir biçimbilimsel süreç yoluyla türetilmiş sözcüğün toplumda yaygınlık kazanmasıdır (İmer, Kocaman, Özsoy 2011: 184, 185).

- *Doğal sözcükler*³ ile *olası / potansiyel sözcükler*⁴ arasındadır.
- Varlığı kısa ömürlüdür, bir sözcüğün ilk ve çoğunlukla da son evresidir.

Belirtilen bu ölçütler doğrultusunda bir birimin ya da sözcüğün anlık oluşum olup olmadığı tespit edilir. Bunun yanında, anlık oluşum ile karıştırılması muhtemel olan bir oluşum daha vardır ki *yeni öge* olarak adlandırılır. Hohenhaus, anlık oluşum ile yeni öge terimlerinin çoğu zaman karıştırıldığını ve birbirleri yerine kullanıldığını belirtir (2005: 363). Ancak söz konusu terimlerin ince farklılıklarla birbirlerinden ayrıldıkları söylenebilir.

Yeni öge, yalın anlamıyla bakmak gerekirse, aslında “yeni” değildir. Aksine, tanınmaya başlanıp konuşucuların kullanımında fark edildiğinde, yeni ögenin henüz türetilmiş bir sözcüğün yaşayacağı bir sonraki evre olduğu görülür. Dolayısıyla, yeni ögenin, yalnızca art süremlili bakış açısıyla bakıldığında, sözlüğe girip girmemesi noktasında, göreceli anlamda “yeni” olduğu söylenebilir. Bu öge, daha çok *genç sözlüksel birim* (young listeme) olarak adlandırılmalıdır (Hohenhaus 2005: 364). Yeni öge, *geçici görüngü* (transitional phenomenon) olarak düşünülmelidir, artık anlık oluşum olmamasının yanında, henüz tamamen sözlüğün kurumsallaşan bir üyesi de değildir (Hohenhaus 2005: 365).

Anlık oluşum ise varlığı en kısa ömürlü türetimdir ve kullanımı, bir defaya mahsustur. Dolayısıyla denebilir ki anlık oluşum, bir sözcüğün ilk ve son evresidir (Hohenhaus 2005: 364, 365). Yeni ögenin göreceli olarak “yeni” olmasına kıyasla, anlık oluşum dil için tamamen “yeni”dir.

Görülüyor ki bir sözcüğün ya da sözcükten büyük bir birimin oluşum süreci, anlık oluşum ile başlar. Anlık oluşum, konuşucularca benimsenmeye başlarsa, yani kurumsallaşırsa, artık yeni öge olarak adlandırılır. Yeni ögenin bir sözlük maddesi olarak sözlükte yer almaya başlamasıyla, bir başka ifadeyle, sözlükselleşmesiyle birlikte, türetilen sözcük ya da birimin gelişim süreci tamamlanmış olur:

anlık oluşum > yeni öge > sözlükselleşme

Anlık oluşumların ne ölçüde kullanıldıkları, sözlü ya da yazılı dilde tespit edilebilir. Türkiye’de, Nadir Engin Uzun’un Biçimbilim (2006: 87-106) adlı kitabında yer verdiği bölüm ile sözlü dilde kullanılan anlık oluşumlar üzerine Turgay Sebzecioğlu’nun (2013: 17-47) yaptığı kapsamlı çalışma dışında, anlık oluşumlar üzerine yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Söz konusu

³ *Doğal sözcükler* (actual words), kullanımda olan sözcüklerdir (Bauer 2002: 57). Eğer bir sözcüğü herhangi bir metinde görüyor ya da bir konuşucunun diyalogunda duyuyor isek ve dilin diğer konuşucuları bu sözcüğü anlayabiliyorsa, bunun doğal bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz (Bauer 2002: 58).

⁴ *Olası / potansiyel sözcükler* (possible/potential words), biçimbilimsel kurallar doğrultusunda türetilmesi muhtemel olan sözcüklerdir. Bunun yanında, olası sözcüklerin tamamının da *yaşayan sözcükler* (existing words) olduğu düşünülmemelidir (Bauer 2002: 57).

oluşumların yazılı dildeki kullanımlarını incelemek amacıyla yapılan bu çalışmanın malzemesini ise şiir dili oluşturmaktadır.

Türk Edebiyatının 1954-1962 yılları arasındaki devresinde, şiir alanında İkinci Yeni adı altında toplanan şairler yer almıştır. İkinci Yeni şairleri için, yaptıkları şiir akımının en önemli konusu, şiir dilidir. “Çünkü İkinci Yeni’nin Türk şiirinde yaptığı asıl yenilik, öncelikle şiir dilinde kendini gösterir. Bu şiirde doğal gerçek bozulmuş, şiir, dilsel gerçeğe dönüştürülmüştür. Bu durumda dil başına buyruktur; kural tanımaz, bozar, akla ve mantığa karşı çıkar. Bu şiir anlayışında, estetik kaygılardan uzak, dilbilgisi kurallarını hiçe sayan, noktalama işaretlerini önemsemeyen bir şiir dili kullanılmaya başlanmıştır.” (Karaca 2005: 295, 298, 299). Dolayısıyla İkinci Yeni şiirinde, her türlü sapmaya (yazımsal, sesbilimsel, sözcüksel, dilbilgisel, anlamsal, lehçesel, kesimsel, tarihsel dönem) başvurulduğu görülür. “Şiirdeki sapmalar, değişimler, sözcüğün en küçük birimi olan sestene başlayıp alışılmamış sözcüklerin türetilmesine ve sözdiziminin bozulmasına değin varır.” (Karaca 2005: 205).

Sapma (deviation), gerek sözcüklerin ses ve biçim özelliklerinde, gerek dilin sözdizimi açısından niteliklerinde bilinçli olarak değişikliklere gitmeyi, dilde bulunmayan yeni sözcük ve anlatım biçimlerini kullanmayı içerir (Aksan 2013: 165). “Son yıllarda deyişbilim çalışmaları dilbilim yöntemleriyle, herhangi bir yazarın kullanmış olduğu anlaşılabilir sapmaları ele alarak, o yazarın genel dil yetisi içindeki dil bilgisini ve yerini saptamaya ve yazarın sesbilimsel, biçimsel, sözdizimsel ve anlamsal açılardan dile getirdiği yeni kuralları ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Deyişbilim ayrıca, anlaşılma olanağı bulunmayan sapmaları da inceler.” (Özünü 2001: 28, 29).

Türkiye’de sapmalar üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, Ünsal Özünü (2001) ve Doğan Aksan (2013) isimleriyle karşılaşılır. Türkiye’de yapılmış bu çalışmalar dışında, Geoffrey N. Leech ve Samuel R. Levin’in söz konusu konuya dair daha önce yapılmış araştırmaları dikkat çeker.

Sözcük yapımı kurallarına uygun şekilde yeni sözcükler türetmek, şiir dilindeki sözcüksel sapmaların en belirgin özelliğidir. Bazen de kural dışına çıkılarak, olağandışı kök-ek ya da kök-kök birleştirmeleri düzenlenerek yeni sözcükler yapılır. İkinci Yeni şiirinin dil kullanımındaki genel eğilime uygun düşen bu yaklaşım, sapmaların bu şiir akımında sıkça görülebileceğini gösterir. Bu varsayımdan hareketle, yapılan bu çalışma, anlık oluşumları içeren sapmaları ele alarak, İkinci Yeni şiirinin dilindeki türetimleri derlemeyi ve bu türetimleri yapısal ve anlamsal boyutlarıyla değerlendirmeyi hedeflemektedir. Çalışmanın bir diğer amacı, İkinci Yeni şiirinde görülen türetimlerin ne kadarının anlık oluşum aşamasında kalıp ne kadarının yeni ögeye dönüştüğünü tespit etmektir.

II. Sapma Türlerine Göre Anlık Oluşumları Sınıflandırma

Özünü’ye göre sapmalar, yazımsal, sesbilimsel, sözcüksel, dilbilgisel, anlamsal, lehçesel ve kesimsel sapmalar ile tarihsel dönem sapmaları olmak üzere

sekiz türdedir. Dilbilgisel sapmalar, biçimbilimsel ve sözdizimsel sapmaları da içerir (Özünü 2001: 142-154). Çalışmanın bu bölümünde, sapma türlerine göre İkinci Yeni şiirinde tespit edilen anlık oluşumların yapısal ve anlamsal inceleme yer almaktadır.

1. Sözcüksel Sapmayla Oluşan Anlık Oluşumlar: Şiir dilinde şairler tarafından yeni türetilen sözcüklerin kullanılması, sözcüksel sapmaların en belirgin örneklerini verir. Olağan dilbilgisi ve sözcükbilgisi dışındaki sözcüklerin şairler tarafından yeni biçimlerde yaratılması bu tür sapmalara örnektir. Kök ve ekler, yeni kökler ve eklerle birleştirilerek olağan dilde olmayan yepyeni sözcükler yaratmada kullanılır (Özünü 2001: 146).

Sezai Karakoç dışında İkinci Yeni şairlerinin büyük bir bölümü, değişik çağrışımlar yaratmak amacıyla, sözcükler türetme yoluna gitmiş, pek kullanılmayan sözcüklere şiirlerinde yer vererek sözcüksel sapmalar kullanmış ve böylelikle alışılmış şiir dilini bozmuştur (Karaca 2005: 210).

Sözcüksel sapmayla oluşan anlık oluşumlar, İkinci Yeni şiiri çerçevesinde, sözcük yapımı kurallarına uygun olarak klasik kök ya da gövdenin üzerine ek eklenmesiyle yani *türetme* (derivation) yoluyla kurulabildiği gibi, *kaynaştırma* (blending), *birleştirme* (compounding) ve *kırpma* (clipping) gibi sözcük yapımı sürecinde kullanılan yöntemlerle de türetilmiştir⁵.

1.1. Sözcük Yapımı Kurallarına Uygun Biçimde Kurulan Anlık Oluşumlar

1.1.1. Türetme Yoluyla Kurulan Anlık Oluşumlar: İkinci Yeni şiirinde, -Dİr- / -DÜr-, +IA-, +IAş-, +sA- ekleriyle, *türetme* yoluyla kurulmuş *anlık fiiller* tespit edilmiştir.

-Dİr- / -DÜr-

hülyalandırılmak: *Hülyalanmak* fiili, “rüyaya dalmak, hayal kurmak” anlamıyla Genel Ağ’da tespit edilmiştir; bunun yanında Edip Cansever’in Dallardan Yapraklara adlı şiirindeki “Kokudan renkten *hülyalandırılmışım* / Bir sap çiçekten uzandırılmışım da göğe (2002: 398)” dizelerinde geçen ve “hayal kurulmasını, rüyaya dalınmasını sağlamak” anlamında *hülyalanmak* fiilinden türetilen *hülyalandırılmak* ise karşılaştığımız bir kullanım değildir. Bu sebeple fiili, anlık oluşum olarak değerlendirmek mümkündür.

paraşütlendirmek: Cemal Süreya’nın Göçebe’sindeki “Ve faytoncular görüyorum / Yere basışlarındaki ağırlığı azaltmak için / Tanrısal bıyıklarıyla durumlarını *paraşütlendiren* (2002: 62)” dizelerinde geçen *paraşütlendirmek* fiili,

⁵ *Sözcük yapımı* (word formation), *türetme* (derivation), *birleştirme* (compounding), *dönüştürme* (conversion), *kırpma* (clipping) ve *eksiltme* (ellipsis), *kaynaştırma* (blending), *geri oluşum* (back formation), *kısaltma* (initialism / acronym), *ödünclemeli çeviri* (loan translation), *kök yapımı* (coniage / root creation), *üstüdsel alıntı / yeniden değerlendirme* (metalinguistic citation / revalorization) gibi birbirinden farklı yollarla gerçekleştirilir (Brinton – Traugott 2005: 33-44).

Türkçe Sözlük'te rastlamadığımız bir sözcüktür. Genel Ağ'da yapılan incelemede, *paraşütlenmek* biçimi yer alırken, -Dlr- / -DUR- ettirgenlik ekiyle kurulan *paraşütlendirmek* fiiline herhangi bir kullanımda rastlanmamıştır.

Cemal Süreya, bu fiili, imajı gözeterek kullanmıştır. Anlamsal sapma olarak görülen "Tanrısal bıyıklar" bağdaştırması ile *paraşütlendirmek*teki sözcüksel sapma, yaratılan imajı bütünlüştürmektedir. Pala bıyıklar, görkemiyle "Tanrısal" niteliği kazanmış; bu nitelik de faytoncuların yere basışlarındaki ağırlığı azaltmak üzere *paraşütlendirme* imajını desteklemiştir (Doğan 2007: 221).

+IA-

dağlamak: İlhan Berk'e ait Şiir adlı şiirin "Bir aşkı gitmek var, şimdi sen osun / Cinselliğimizi büyütme büyütme / *Dağlamak* çıplaklığımızı göklemek (2006: 313)" dizelerinde geçen *dağlamak* fiili, bilinen anlamının dışında burada, yeni bir anlam türemesiyle düşünülerek, "dağ kadar yüksek derecede, fazlaca yaşamak" anlamıyla kullanılır⁶. Anlamın bu şekilde düşünülmesinde, ikinci dizedeki "cinselliğimizi büyütme" ile üçüncü dizede yer alan "çıplaklığımızı göklemek" kullanımları etkilidir. (bk. *göklemek* maddesi)

*göklemek*⁷: Yukarıdaki İlhan Berk şiirinde yer alan *göklemek* fiili de *dağlamak* fiilinde düşünülen anlama benzer bir şekilde, "gök kadar yüksek derecede yaşamak" anlamıyla yer alır.

+IAş-

fenikelileşememek: Cemal Süreya'nın "deniz ticareti yapan uygar medeniyetler gibi olamamak, uygarlaşmamak (Doğan 2007: 251)" anlamıyla Bir Kentin Dışardan Görünüşü adlı şiirinde geçen "*Fenikelileşememek*. Ben bu sözü söylüyorum / Bu sözü sana söylüyorum bir gün gerekir nasıl olsa (2002: 76)" dizelerinde yer alan *fenikelileşememek* fiili, Sözlük'te ya da Genel Ağ'da görülmeyen fiillerdendir.

⁶ Türkçede, birbirinden anlam ve köken bakımından ayrılan iki *dağ* sözcüğü vardır. Türkçe *dağ*, "yerkabuğunun çıkıntılı, yüksek eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü" (Türkçe Sözlük, 2005: 458) anlamına gelir; Farsçadan gelen *dağ* ise "kızgın bir demirle vurulan damga, nişan; iyileştirmek için vücudun hastalıklı bölümünde kızgın bir araçla yapılan yanık; büyük üzüntü, acı" anlamlarında kullanılır (Türkçe Sözlük, 2005: 458). Türkçede "kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak; akan kanı dindirmek ya da hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış metal araçla yakmak; çok sıcak, soğuk veya acı bir şey yakmak; acısı yüreğine işlemek" anlamlarına gelen *dağlamak* fiili de, Farsça kökenli *dağ* isminden türetilmiştir (Türkçe Sözlük, 2005: 461). Dolayısıyla söz konusu şiirdeki *dağlamak* fiili, Türkçe *dağ* isminden türetilmiş ve "dağ kadar yüksek derecede, fazlaca yaşamak" anlamında kullanıldığını düşündüğümüz anlık bir oluşumdur.

⁷ *Göklemek* fiili, Genel Ağ'da "patlayarak kendini çoğaltan sema" anlamının verildiği "gökleyen gümbürtü" tamlamasında görülmüştür: <http://www.antoloji.com/res-samin-gelisi-siiri/>

fenikeleştirmek: Cemal Süreya'nın Bir Park Konuşkanı Üstüne adlı şiirinde geçen "Güvercin kuşkusu cırlak güneş / En dar sokağı İstanbul'un / Ve limanı *fenikeleştiren* / Balkona astığı çamaşır (2002: 47)" dizelerinde dikkati çeken *fenikeleştirmek* fiili, "sıkıcı, boğucu ve dar bir atmosferden, ferah, geniş ve serin bir ortama geçmek (Doğan 2007: 156, 157)" anlamıyla kullanılmıştır. Sözlük'te ya da Genel Ağ'da rastlanmayan bu kullanım, gerek anlam gerekse biçimsel olarak yeni bir sözcük olup anlık oluşum özelliği gösterir.

+sA-

meryemsemek (2)⁸: Cemal Süreya'nın Bun adlı şiirinin "Ablasını o saat *mer-yemsiyorum* / Çünkü her kadını *meryemsiyorum* (2002: 37)" dizesindeki "mer-yemsemek" fiili, "kanıksamak", "özümsemek" sözcüklerine örnekseme yoluyla bağlanır. "Meryem" sözcüğünün bazı şiirlerdeki cinsel çağrışımları, bu dizelerde yerini, dinsel bir çağrışıma bırakarak, masumluluğu ve günahsızlığı akla getirir (Doğan 2007: 131).

İkinci Yeni şiirinde, +CA, -ç, -GAn, -GIn / -GUn, -I / -U, +istan, -mAn, -n, +sAl, +sl / +sU ekleriyle, *türetme* yoluyla kurulmuş *anlık isimler* tespit edilmiştir.

+CA

yabancı: Cemal Süreya'nın Dikkat, Okul Var! adlı şiirinde geçen "Aşkımız şimdi görklü bir hayatın / *Yabancıya* berbat bir çevirisi / Sen metinde üç beş satır atladın / Ben geçmiş zamanda dondurdum fiilleri (2002: 139)" dizelerinde görülen *yabancı* sözcüğü, isimden isim yapan +CA ekinin "yaban" ismine eklenmesiyle kurulmuş, "yaban dili" anlamına gelen anlık bir oluşumdur.

Doğan'a göre anlatıcı, bu dizelerde aşkın hayatlarındaki yerini değerlendirmeye çalışır. Yaşanan aşkla hatırlanan aşkın aynı olmadığı, yaşarken duygunun, hatırlarken bilginin belirleyici olduğu, kurulan imajla sezdirilmeye çalışılır. Anlatıcı, yaşadıklarını hatırlarken ona yabancılaştıklarını düşündürür ve bir dilmış gibi sunulan *yabancı* sözcüğünü türeterek, yaşananı, hiçbir dilin olduğu gibi kavrayıp kuşatamayacağını vurgular (2007: 313).

-ç

olunç: Süreya, Bir Park Konuşkanı Üstüne adlı şiirinde, ol- fiilinden, -ç fiilden isim yapma ekiyle "direnc", "inanç", "utanç" gibi sözcüklere örnekseyerek türettiği *olunç* sözcüğünü kullanır. "Bir kelebek konsa ağzına / Ürküsü taşır damla / Şeyin taşırını her şeyin / *Olunç* duvarı odada (2002: 47)" dizelerine bakıldığında, sözcüğün "kişinin odadaki bir duvara baka baka duygularına yön vermeye çalışmasını düşündürmekte (Doğan 2007: 220)" olduğu söylenebilir.

-GAn

⁸ Madde başında parantez içinde verilen bu sayılar, madde başı olan sözcüğün anlık oluşum bakımından taranan şiir metinlerindeki kullanım sıklığını verir.

dağılgan (2): Edip Cansever'in aynı adla anılan bir şiir başlığında ve Çağrılma-yan Yakup adlı şiirindeki "Her saniyedeki ve işte her saniyedeki / Ben, yani Yakubun o *dağılgan* şekli / Nerdeydim (2002: 225)" dizelerinde yer alan *dağılgan* sözcüğü, "dağılmış hâlde olan, dağınık, dağılmaya meyilli" anlamıyla kulanılan yeni bir oluşumdur. "Alışkanlık ve huy gösteren abartmalı sıfatlar türeten -GAn eki"nin (Korkmaz 2003: 80) eklenmesiyle kurulan sözcük, Türkçe Sözlük'te ya da Derleme Sözlüğü'nde rastlamadığımız bir kullanımdır.

üşütgen: İlhan Berk'e ait "*Üşütgen* gençlik. Peinture de Jean Boucher (Kim bu Boucher? Bir Sade azmanı mı?) (2006: 365)" dizelerinde yer alan *üşütgen* sözcüğü, "delirmeye eğilimli" anlamını taşır.

yazılğan: Turgut Uyar'ın Yaza Girmeden Yazda şiirinde geçen "her zaman yazılır aşk şiiri / çünkü aşk *yazılğandır* (2012: 548)" dizelerinde *yazılğan* sözcüğü yer alır. Genel Ağ'da ya da sözlüklerde rastlamadığımız bu türetim, "yazılmaya uygun, yazılması olası ya da kolay" anlamıyla kullanılmış anlık bir oluşumdur.

-GIn / -GUN

yenilgin: Edip Cansever'e ait Ne Gelir Elimizden İnsan Olmaktan Başka adlı şiirdeki "Derim ki, niye olmalı / Bu *yenilgin* elleri, düzensiz, ak kağıtları / Sürün-gen parmakları (2002: 124)" dizelerinde geçen *yenilgin* sözcüğü, "yenilmiş, yenilmeye alışık olan" anlamıyla, "yenilmek" fiilinin üzerine -GIn / -GUN fiilden isim yapma ekinin eklenmesiyle kurulmuş bir anlık oluşumdur.

-I / -U

atı: Süreya'nın Atı'lar Deltalara adlı şiirinde yer alan "*Atı'lar* deltalara gömülen *atı'lar*, / Saçı'lar fiyortları öpen saç'lar, / Kutu'lar, Haliçlerden susmuş kutu'lar, / Taki'lar eski aşkları imler taki'lar (2002: 243)" dizelerindeki *atı* sözcüğü, Doğan'a göre şiirdeki çağrışımlardan hareketle erkek cinsel organının yerini tutar (2007: 537). Cemal Süreya'nın söz konusu sözcüğü *saçı* sözcüğüne örnekseyerek türettiği düşünülür.

fırdönü: İlhan Berk'in İstanbul, III şiirindeki "Üç katlı ve *fırdönü* balkonlu / Ve kağıt fenerlere benzeyen (2006: 442)" dizelerinde geçen *fırdönü* sözcüğü, "bir kimseye yaranmak veya yardım etmek için üstün çaba harcamak" anlamına gelen "fır dönmek" deyiminden türetilmiştir. Deyimin, söz konusu anlamından sapılarak "dört bir tarafın tamamı, çepeçevre" gibi yeni bir anlam ile kullanıldığı görülür. Bunun yanında "çepeçevre" anlamında fırdolayı sözcüğünün de fırdönünün türetilmesinde etkili olduğu düşünülür.

içdökü (2): Cemal Süreya, "derdini anlatmak, iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini bir bir anlatmak; ferahlamak, rahatlamak" anlamlarına gelen "iç / içini dökmek" deymi üzerine -I / -U fiilden isim yapma ekini getirerek türettiği *içdökü* sözcüğünü, Dostluklar İçin Düzyazı şiirindeki "Berrak burun delikleri havada biri / Savunma ve *içdökü* koklar (2002: 214)" ve "Dönmektedir yine o savunma çiçeği / Yine kumaş yine *içdökü* (2002: 215)" dizelerinde kullanmıştır.

+istan

gözistan (2): Süreya'nın *Bun* adlı şiirinde kullandığı *gözistan* sözcüğü, sözcüksel sapmayla kurulmuş bir oluşumdur. Yer adlarına getirilen Farsça +istan ekiyle türetilen bu yeni sözcük, "Ablasını o saat meryemsiyorum / Çünkü her kadını meryemsiyorum / Gözleri göz değil *gözistan* (2002: 37)" dizelerinde kadına duyulan hayranlığın gözler üzerinden anlatımını tanıklar ve şair, gözlerden kurulan bir ülke hayal eder.

-mAn

alıştırmAn: Süreya'ya ait *Adı İlhan Berk Olan Şiir* adlı şiirde geçen *barıştırmAn*, *biliştirmen*, *buluşturman*, *çekiştirmen*, *çeliştirmen*, *dalaştırmAn*, *deriştirmen*, *doluşturman*, *geçiştiirmen*, *geliştirmen*, *ileştirmen*, *kızıştırmAn*, *koğuşturman*, *konuşturman*, *örtüştürmen*, *seviştirmen*, *soruşturman*, *uyuşturman*, *üleştirmen*, *veriştirmen*, *yakıştırmAn*, *yariştırmAn*, *yetiştirmen* sözcükleri, şiirin son dizesinde yer alan *eleştirmen* sözcüğüne örnekseme yoluyla türetilmiş anlık oluşumlardır. Abartma ve süreklilik işlevi taşıyan -mAn fiilden isim yapma eki ile kurulmuş bu sözcükler, "Nurullah Ataç *çeliştirmen* / Tahir Alangu *soruşturman* / Cevdet Kudret *deriştirmen* (2002: 190)" örneklerinde görüldüğü gibi, kendilerinden önce yer alan eleştirmen isimlerin eleştiri yaparken takındıkları tavrı vurgulamak için oluşturulmuştur (Doğan 2007: 433).

-n

ezin: Cansever'in *Tragedyalar III* adlı şiirinde yer alan "Yani bizim hiç korkmadığımız şeyler / Belki en çok korktuğumuz şeylerdir gerçekte / Ki bütün işkenceler, *ezinler* ve kırımlar / Damlayan bir musluktur yerine göre (2002: 152)" dizelerinde "işkence, eziyet" anlamında kullanılan *ezin* sözcüğü geçer. Sözcüğün oluşumunda "organik veya ruhsal büyük sıkıntı, azap" anlamına gelen "ezinç" in etkili olduğu düşünülmür. Bunun yanında, *ezinin* "kırım"a örneksenecek de kurulduğu düşünülebilir.

+sAl

günsel: İlhan Berk'in "Elsa, ihtiyar / *Günsel* gözleriniz / O taze oğlan / O mes seins / Denizden kayıklar gelir giderdi (2006: 366)" dizelerinde geçen *günsel* sözcüğü, +sAl isimden isim yapma ekinin "gün" ismine eklenmesiyle kurulmuş, "gün ile ilgili" anlamına gelen bir sözcüktür.

+sl / +sU

ölümsü (2): Edip Cansever, *Tragedyalar V* adlı şiirinde iki kez kullandığı *ölümsü* sözcüğünü, "ölümü andıran, ölüme benzer" anlamı için kullanmıştır. "Ama bir tükenme duygusu, *ölümsü* bir yılgınlık da / Olabilir seninkisi (2002: 179)" ve "Sonra o geçite, aşağıya / Bir krizantem giyinip yapraklarını / Düşüyor sanki işitilmedik bir güçle / *Ölümsü* bir delirgenlikle, katı ve soğuk / Ve değişmez bir

yolcu biçiminde (2002: 217)” dizelerinde görülen sözcük, +sl, +sU isimden isim yapma ekiyle türetilmiş, anlık bir oluşumdur.

1.1.2. Kaynaştırma, Birleştirme ve Kırpma Yoluyla Kurulan Anlık Oluşumlar: İkinci Yeni şiirinde anlık oluşumlar, klasik olarak kök / gövde üzerine ek eklenmesiyle, bir başka deyişle, *türetme* yoluyla kurulabildiği gibi, yine sözcük yapımı kuralları içinde yer alan *kaynaştırma*, *birleştirme* ve *kırpma* yöntemleriyle de türetilmiştir.

Bir sözcüğün *kaynaştırma* yoluyla oluşturulmasında, *birleştirme* ve *kırpma* süreçleri etkilidir. İki ya da daha fazla sözcükten hece ya da ses kırılmasının ardından, geriye kalan kısımların birleştirilmesi yoluyla *kaynaştırma* yapılır.

aparthan: Ece Ayhan, Mor Külhani şiirindeki “Topağacından *aparthan*larda odası bulunamaz (2012: 125)” dizesinde yer alan *aparthan* sözcüğünü, “han kadar büyük apartman” anlamında düşünür. Sözcük, “apartman” sözcüğünün son hecesinin kırılıp geriye kalan kısmın “han” sözcüğü ile birleştirilmesi yoluyla kurulmuştur.

cehennet: “Dirim kısa ölüm uzundur *cehennette* herhal abiler (2012: 124)” dizesine hayat veren Mor Külhani’nin şairi Ece Ayhan, “cehennem” sözcüğünün son, “cennet” sözcüğünün ilk hecesini kırıp geriye kalan kısımları birleştirerek *cehennet* sözcüğünü türetir ve söz konusu sözcükle cennet ile cehennem arasında bir yerde, arafta olmayı anlatır.

karanslak: Turgut Uyar’ın Tütünler Islak adlı şiirinde geçen “Bu karanlık bir şeydi. Ne iyi!.. Birinin durmadan ıslatarak yalnızlığını denediği, sularım toprağa aksınlar dediği. Bu *karanslak* bir şeydi... (2012: 211)” dizelerinde, “karanlık” ve “ıslak” sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşturulduğu düşünülen, “karanlık ve ıslak olan” anlamına gelen *karanslak* türetmesi dikkat çeker.

Birleştirme, iki ya da daha fazla sayıdaki sözcüğün yan yana getirilerek başka bir sözcük ortaya çıkarma sürecidir (Uzun 2006: 40). İkinci Yeni şiirinde, bu yolla kurulan yalnızca 1 örnek tespit edilmiştir.

heterogül: Cemal Süreya’nın Bir Kentin Dışardan Görünüşü adlı şiirindeki “Sen ki bu şehrin eski tutarsızlarındansın / Kök bitkilerinin *heterogüllerin* Çin yakılarının arasından / Bir güz sonu duygusunu ancak bir kez duyabilecek bir sığınma eğilimini / Kuytulardan aldığın bir çiçek gibi yukarı semtlere doğru sürüklüyorsun (2002: 77)” dizelerinde geçen *heterogül* sözcüğü, Türkçede tek başına yer almayan, ancak İngilizcede “farklı” anlamında kullanılan “hetero” sözcüğü ile “gül” sözcüğünün birleştirilmesi yoluyla oluşturulmuştur. Gül ailesine mensup bir bitki türü gibi sunulan sözcük, sözcüksel sapmayı örnekleyen anlık bir oluşumdur.

Bir sözcüğün anlamında ya da sözcük türünde değişiklik yapılmadan, belirli bir parçası eksiltilebilir (Uzun 2006: 45). *Kırpma* adıyla anılan bu sözcük yapımı sürecini günlük dilde kullanılan “Seni telden (telefonundan) arayacağım.” tümcesiyle örneklemek mümkün. İkinci Yeni şairleri, doğrudan doğruya

kırpma yöntemiyle sözcük türetmemiş olsalar da bu sözcük yapımı sürecini kullanarak kaynaştırmayı örnekleyen sözcükler kurmuşlardır.

1.2. Sözcük Yapımı Kurallarının Dışında Kurulan Anlık Oluşumlar: İkinci Yeni şairleri, şiirlerinde, hiçbir sözcük yapımı süreci içinde yer almayan, kural dışı türetimlere de yer vermişlerdir.

gülüm-mera gülüm-mera: bk. *kahin-klin kahin-klin* maddesi.

kahin-klin kahin-klin: Cemal Süreya'nın Türkü adlı şiirinde geçen *kahin-klin kahin-klin* ve *gülüm-mera gülüm-mera* ifadeleri (2002: 24), tekrarlı biçimdedirler ve bu tür tekrarlı kullanımların şiire türkü duygusunu verdiği söylenebilir (Doğan 2007: 93). Söz konusu kullanımlar, bir anlam taşıyıp taşımadıkları pek de belirgin olmayan, yapıyı sesle destekleyen ifadelerdir (Doğan 2007: 137).

şöylelemesine: Cemal Süreya, Sizin Hiç Babanız Öldü mü? başlıklı şiirindeki "Tepede bir gökyüzü vardı yuvarlak / Şöylelemesine maviydi kör oldum (2002: 26)" dizelerinde yer verdiği *şöylelemesine* sözcüğünü, "şöylesine, şöyle bir şekilde, şu biçimde" anlamında kullanmıştır. "Şöylelemesine"nin ikinci hecesinde yer alan "le" hecesinin tekrarıyla oluşturulan bu yeni sözcük, sözcüksel sapmanın yaşandığı anlık bir oluşumdur.

Ustangul Türkçesi: Ece Ayhan'ın Hangi Şiir Topal Çocuklarını Toplar Sokaktan? başlıklı şiirinde yer alan "Çürüğe çıkarılacak bir tümce: Saçları kurşun ağırlıklı *Ustangul Türkçesi* (2012: 144)" dizelerinde kullandığı *Ustangul Türkçesinin* "İstanbul Türkçesi"ne örnekseme yoluyla oluşturulduğu düşünülür.

üvercinka: Bir Cemal Süreya şiirinin başlığını oluşturan *üvercinka* sözcüğü (2002: 38), "güvercin" sözcüğü üzerinden bir kadın gözetilerek türetilmiş ve "barış, aşk, dayatma"nın göstergesi şeklinde düşünülmüştür (Doğan 2007: 128, 129). Aksan söz konusu sözcüğün, "güvercin" sözcüğüne Slav kadın adlarına getirilen -ka küçültme ekinin eklenmesiyle oluşturulduğunu belirtir (2013: 107, 108). "Güvercin" sözcüğündeki "g" sesinin kırılıp, geriye kalan kısmın -ka ekiyle birleştirilmesi yoluyla kurulan bu sözcük, sözcüksel sapma değeri taşıyan anlık bir oluşumdur.

Vizansiya: Turgut Uyar'ın Akabakan şiirinde geçen "O zaman bütün İstanbulistan *Vizansiyadan* kalan sarıdaydı (2012: 207)" dizesindeki *Vizansiya*, "Bizans" yerine kullanıldığı düşünülen, sözcüksel sapma yoluyla kurulmuş bir oluşumdur.

2. Biçimbilimsel Sapmayla Oluşan Anlık Oluşumlar: "Dilbilgisel sapmalar, sözcüklerdeki dilbilgisi kurallarını inceleyen biçimbilimsel sapmalar ve sözcüklerin tümce içindeki sıralanışlarını inceleyen sözdizimsel sapmalar olmak üzere genellikle iki türde görülürler. İkinci Yeni Akımı'ndan sonra biçimbilimsel sapmaları içeren sözcüklerin yapımı günümüz şiirinde çok azalmış olmakla beraber, özellikle Ece Ayhan'ın ve İlhan Berk'in, zaman zaman da Attila İlhan'ın şiirlerinde bunlar görülebilmektedir." (Özünü 2001: 147).

Öznlü biçimbilimsel sapmaları dilbilgisel sapmaların bir alt grubu olarak değerlendirirken, Aksan biçimbilimsel sapmaları, temel sapma türlerinden biri olarak inceleyerek, dilbilgisel sapmaların önemli bir bölümünün biçimbilimsel açıdan değişiklikler gösteren kullanımlar olduğuna değinir. Bunun yanında, Aksan, sözdizimsel sapmalarla ilgili açıklama ve örnekleri yine bu başlık altında değerlendirir (2013: 173-175).

aynatmak: +At-, +A- isimden fiil yapım eki üzerine ettirgenlik eki -t-'nin eklenmesiyle oluşmuş kaynaşık bir ektir (Ör. *donat-*, *ilet-*, *öğret-*). Kaynaşma dolayısıyla -t- ekinin işlevi körelmiştir (Korkmaz 2003: 113, 114). *Aynatmak* fiilinde ise ismin üzerine eklenen -t- ekinin ismi fiile dönüştürerek biçimbilimsel bir sapma oluşturduğu görülür.

Cemal Süreya'nın Sıcak Nal şiirinde geçen "Pencere silen kadınların / Uzaklarda bir yeri *aynatmasından* belli ... Saplantılı duvar saatlerinden / İçkilerin giderek küçülmesinden / Belli, iyi şeyler olmayacak (2002: 199)" dizelerindeki *aynatma* sözcüğü, Doğan'a göre "aydınlatma" ve "ayna" sözcüklerinin çağrışımı düşünülerek söylenmiştir. Burada, silinen camların ayna gibi parladığı ve bu hâlleriyle "uzaklarda bir yeri" aydınlattığı anlamı vardır (Doğan 2007: 492).

bir anlama geldiğigiller çağı: Cansever'in Tragedyalar IV'ünde geçen "Ellerin ve bütün eylemlerin biraz olsun sarktığı / Sizi yok saymaya geldiklerinin anlamıyla / Şimdi bir anlama *geldiğigiller* çağı (2002: 160)" dizelerindeki *geldiğigiller* kullanımı dikkat çeker.

"Konuşma dilinde ve halk ağızlarında sıkça rastlanan +gil / +giller eki, şahıs, akrabalık ve unvan adlarından sonra gelerek, o şahıs ve akrabaların mensuplarını gösteren aile adları yapar: *Kemalgil* gibi. Ek, akrabalık adlarında, iyelik eklerinden sonra gelir: *teyzemgil* gibi" (Korkmaz 2003: 47). "Bir anlama *geldiğigiller* çağı" tamlaması içindeki *geldiğigiller* kullanımında ise "gel-" fiilinin sıfat-fiilli biçimi üzerine getirilmiş +giller ekinin olağan dışı bir kullanımı söz konusudur.

bunlarını (3): Cemal Süreya'nın Ülke adlı şiirindeki "Sen yüzüne sürgün olduğum kadın / Kardeşim olan gözlerini unutmadım / Çocuğum olan alnını sevgilim olan ağzını / ... / İşte bütün *bunlarını bunlarını bunlarını* / Nasıl unutturum hiç unutmadım (2002: 48)" dizelerinde geçen ve "bu yerlerini, bu taraflarını" anlamına gelen *bunlarını* kullanımı, Türkçenin sözcük yapımı kurallarının dışında oluşturulmuş bir yapıdır.

elisürencil: Cemal Süreya'ya ait Özür şiirinde "Sen *elisürencil* / Öyle bir laf varsa işte o / Dün için özür dilerim / Şimdi işten çıktın Beşiktaş'tasın (2002: 155)" dizelerinde geçen *elisürencil* sözcüğü yer alır. Söz konusu sözcük, "elini sürmemek" deyiminin olumlu biçiminin sıfat-fiilli kullanımı üzerine getirilen +CII / +CUI isimden isim yapma eki ile oluşturulmuş yeni bir oluşumdur. "'Ev-cil" sözcüğünün çağrışımı ve "el" göstereniyle "elisürencil" sözcüğünün okşamayla ilgisi olduğu söylenebilir. Yine de anlatıcı öznenin "Öyle bir laf varsa" diyerek olmayan bir şey söylediği ve böylece sapmaya gittiği göz ardı edilmemelidir." (Doğan 2007: 431, 432).

gülmekler: -mAk isim-fiili, üzerine iyelik ve isim işletme eklerini alır; -mA isim-fiili ise çokluk, iyelik ve isim işletme ekleriyle birlikte kullanılır (Korkmaz 2003: 215, 216). Bu kurala göre, Bir Ece Ayhan şiirinde yer alan “ay osmanlılaşmış abi tüfekçi olmuş ve korkunç taş *gülmekler* muhlis’te (2012: 62)” dizelelerinde görülen “gülmeler” anlamında kullanılan *gülmeklerin* kural dışı bir kullanımla kurulduğu görülür.

olmaklar: Turgut Uyar’ın Büyük Ev Ablukada şiirindeki “İşte böyle olmak en iyisidir *olmakların* (2012: 186)” dizesinde *gülmekler* örneğine benzer, kural dışı bir yapıya rastlanır. “Olmalar” anlamında kullanılan söz konusu yapıda, -IAr çokluk eki, -mA yerine, -mAk isim-fiili üzerine getirilmiştir.

sevincelik: İsimden ya da sıfattan isim yapan +Ilk / +Iuk eki, “sürerlik”, “doymazlık”, “görüp geçirmişlik” örneklerinde görüldüğü gibi sıfat-fiiller üzerine eklenerek de kullanılır. Bunun yanında ekin, Cemal Süreya’nın *Sevincelik* (2002: 211) şiir başlığındaki gibi zarf-fiillerle birlikte kullanılması, Türkçe sözcük yapımı kurallarına göre mümkün değildir. Bu sebeple söz konusu kullanımın sapmaya uğramış anlık bir oluşum olduğu düşünülür.

Sözcük, ağızlarda kullanılan *şirincelik* sözcüğünü de andırır. Derleme Sözlüğü’nde “nişan için yapılan şerbet töreni (2009, Cilt 5: 3786)” anlamında yer alan *şirincelik* sözcüğüne örnekseme yoluyla kurulduğu düşünülen *sevincelik*, “sevildiği zaman, içinde bulunulan durum”u anlatmak için kullanılmıştır.

3. Sesbilimsel Sapmayla Oluşan Anlık Oluşumlar: Şiir dilinde az kullanıldığı düşünülen sesbilimsel sapsmalar, İkinci Yeni şairlerinin sıkça başvurduğu dil oyunlarından. “Sesbilimsel sapsmalar, konuşulan dilde kullanılmayan herhangi bir sesbiriminin ya da değişik bir sesbiriminin, kullanılmakta olan bir sesbiriminin yerine konulmasıyla yapılır.” (Öznlü 2001: 144).

astrakan: Süreya, Açılmamış Kapılar adlı şiirinde yer verdiği “Anılar hep sonbaharda gibidir / *astrakan* gecede / süt yıldızlar (2002: 205)” dizelerinde, asıl biçimi *astragan* olan sözcüğü, *astrakan* biçiminde bozarak, “kuzuların anne karnından alınışındaki kanlı sahnenin canlanmasını sağlar. Fransızcada ‘astre’ sözcüğünün yıldız anlamına geldiği düşünülürse, *astrakan* sapsması ile sonraki dizede söylenen ‘süt yıldızlar’ arasında da bir bağ kurulabilir. ‘Süt yıldızlar’ bağdaştırmasındaki dil sapsması da, ‘süt kuzusu’ deyimini çağrıştırdığı için, gökyüzündeki yıldızlarla parlak tüylü kuzular arasında bir ilişki kurulduğu söylenebilir.” (Doğan 2007: 493).

hüznüniyet: Cemal Süreya, Açılmamış Kapılar şiirindeki “Bilir misin iki kökeni var *hüznüniyetinin*: / çiçek durumu aşklar / yaprak düzeni siyasalar (2002: 205)” dizelerinde yer alan *hüznüniyet* sözcüğünü, “iyi niyet” anlamına gelen *hüsnüniyet* sözcüğüne örnekseyerek oluşturmuştur. Söz konusu sözcük, “se-siyle ‘mahzuniyet’, ‘mahrumiyet’ ve ‘mahremiyet’ gibi sözcükleri çağrıştıır. Anılarını hatırladıkça hüzne gömülen anlatıcı, aşkların mahzunlaştırdığını, siyasanın mahrumlaştırdığını, *hüznüniyet* sözcüğüyle açığa vurur.” (Doğan 2007: 493).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, sesbilimsel sapma yoluyla anlık oluşum kurulabilir, bunun yanında dönemin şiirlerinde, sesbilimsel sapmanın sözcük üzerinde yaptığı değişimler yeni bir sözcük oluşturmaya yetmeyebilir ve sözcüğün eski biçimini çağrıştıran sözde “yeni”, ancak anlık oluşum sayılmayan sözcükler kurulur: *barsak* “bağırsak”, *evelsi* “evvelsi”, *iy* “iyi”, *Nişantaş* “Nişantaşı”, *Niyde* “Niğde”, *sölenti* “söylenti” gibi.

Şiir dilinde, lehçe ya da ağız sözlüklerinde bulunabilecek sözcükler de kullanılabilmektedir (Özünü 2001: 147). Aksan (2013: 177) ve Karaca (2005: 205), ağızlardaki sözcüklerin şiirde kullanılmasını sesbilimsel sapmalara dâhil ederken, Özünü, bu tür sözcüklerin lehçesel sapma sayılabileceği görüşündedir (2001: 151). Çalışmada, Özünü’nün bu görüşünden hareketle, İkinci Yeni şiirinde sıkça rastlanan ağız sözcükleri, lehçesel sapma olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında, bu yönde tespit edilen sözcüklerin anlık oluşum olmadığını da belirtmek gerekir: *açılmayacakmışleyn* “açılmayacakmış gibi”, *akınmak* “özenmek, meyletmek, gönül vermek, sevmek”, *ansıtmak* “üstü kapalı anlatmak, sezdirmek”, *Bedreddinleyn* “Bedreddin gibi”, *beslegen* “hizmetçi, besleme, evlatlık”, *böyleleyn* “böyle gibi”, *buluştunuzdu* “buluştuydunuz”, *donuşmak* “küsmek; hayrette kalmak, dona kalmak”, *gelmişleyn* “gelmiş iken”, *inan* “güven”, *kartallayın* “kartal gibi”, *kavk* “iri taneli bahar yağmuru”, *Köroğluleyn* “Köroğlu gibi”, *kunlamak* “hayvan doğurmak”, *kurtlayın* “kurt gibi”, *Mansurleyn* “Mansur gibi”, *mavileyn* “mavimsi”, *nehirlerleyn* “nehirler gibi”, *ölenece* “ölene dek”, *önceleyn* “önce”, *sabahaca* “sabaha kadar”, *seviştinizdi* “seviştiydiniz”, *sürüleyn* “sürü gibi, sürü kadar”, *şıpın işi* “özensiz, ivedi iş”, *yetecekleyn* “yetecek kadar, yeteri kadar”, *yonu* “tuğla, yapı yapmada kullanılan yontulması kolay taş”.

İkinci Yeni şairleri, ölçünlü dilde ya da ağızlarda görmediğimiz, tarihsel dönem sapmaları içinde değerlendirilebilecek sözcüklere de başvurmuşlardır. İlhan Berk şiirlerinde 12 kez kullanıldığı tespit edilen ve “tüy, deri; beden, vücut” anlamına gelen *yin* sözcüğü, tarihî Türk dillerinden Karahanlıcada kullanılmış bir sözcüktür (Atalay 2006: 791).

III. Sonuç

İkinci Yeni şiirinde taranan metinler doğrultusunda tespit edilen anlık oluşumlar, sözcüksel, biçimbilimsel ve sesbilimsel sapmalara göre sınıflandırılmıştır. Çalışmanın kapsamında anlık oluşum merkezli sapma türleri yer aldığından, anlık oluşumla bağdaşmayan yazımsal, anlamsal, lehçesel, kesimsel sapmalar ile tarihsel dönem sapmaları dikkate alınmamıştır.

Sözcüksel sapmayla oluşan anlık oluşumların, beklenenin aksine, daha çok sözcük yapımı kurallarına göre kurulduğu görülmüştür. -Dir- / -Dur-, +IA-, +IAş-, +sA- ekleriyle 7 anlık fiil ve +CA-, -ç-, -GAn-, -GIn / -GUn-, -I / -U-, +istan-, -mAn-, -n, +sAl, +sl / +sU ekleriyle 37 anlık isim, *türetme* yoluyla kurulmuş sözcüklerdir. 4 anlık oluşum, *kaynaştırma*, *birleştirme* ve *kırpma* gibi sözcük yapımının olası süreçlerine göre oluşturulurken, 6 anlık oluşum, sözcük yapımı süreci içerisinde görülmeyen bir kurulumda türetilmiştir.

İkinci Yeni şairlerinin biçimbilimsel sapmaya başvurarak türettikleri anlık oluşumların sayısı, 7'dir.

İkinci Yeni şairleri sesbilimsel sapmalara sıkça başvurmuşlardır. Bunun yanında, anlık oluşum olarak sayılabilecek sesbilimsel sapma örneğinin yalnızca 2 olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmayla, İkinci Yeni şiiri çerçevesinde sözcüksel, biçimbilimsel ve sesbilimsel sapma yoluyla oluşan toplamda 63 anlık oluşumun olduğu görülmüştür.

Bir sözcüğün anlık oluşum sayılabilmesi için bir kez kullanılması ve sözlüğe henüz girmemiş olması temel ölçütlerden sayılır. İkinci Yeni şairlerinin, bu temel ölçütlerin ötesinde, kimi zaman anlık oluşumu aşan ve bir sonraki süreç olarak kabul edilebilecek *yeni öge* oluşturdukları görülmüştür. Yeni bir öge, sözlükte yer almamakla birlikte konuşucuların kullanımında olan türetimdir. Genel Ağ ortamında yapılan tarama sonucu, Türkçe Sözlük'te ve Derleme Sözlüğü'nde yer almamış, ancak kullanımda olan, İkinci Yeni şairlerinin kullandığı yeni ögeleri şu şekilde sıralamak mümkün:

aşkçıl "aşka düşmüş, aşka düşkün, aşkla beslenen", *aşklanmak* "aşık olmak, aşk içinde olmak, aşık hâlde olmak", *bensizce* "ben olmadan", *bıkıntı* "bıkkınlık anlamında, 'sıkıntı' sözcüğünden hareketle türetildiği düşünülen oluşum", *canlamak* "dünyaya getirmek, doğurmak, yaratmak, hayat bulmak", *delirgenlik* "her an delirebilecek durumda olma, delirmeye meyilli olma durumu", *domuzlanmak* "inatçılık etmek, huysuzluk yapmak", *ellerimsiz* "ellerim olmadan", *eroinleşmek* "uyuşuk hâle gelmek", *göğül*⁹ "göğ benzeyen, gök gibi", *gözlerinsiz* "gözlerin olmadan", *İstanbulistan* "İstanbul şehri, İstanbul civarı", *karmaşmak* "karışık hâle getirmek, karmaşılaştırmak anlamıyla 'karmaşık' isminden yararlanılarak türetilmiş öge", *kelimeleştirmek* "kelime hâline getirmek, kullanımda olan bir kelimeye dönüştürmek", *kezlerce* "pek çok kez", *kıyınç* "işkence, eziyet, suikast anlamlarıyla 'kıyım' ve 'ezinç' sözcüklerinden yararlanılarak türetilmiş öge", *küsük* "küsmüş, küsmüş hâlde olan", *nedirlik* "mahiyet, nitelik, öz, esas, vasıf, asıl; içyüz", *revnaklanmak* "parlak ve güzel hâle gelmek", *saatlendirmek* "belirli bir düzene göre vakti ayarlamak, bölümlemek", *süel*¹⁰ "askeri", *tapım* "tapma, tapılacak olan, tapılan", *türkçelemek* "Türkçeleştirmek", *türkçelenmek* "Türkçeleştirilmek", *uzaksı*¹¹ "uzak, uzak gibi olan", *uzandırılmak* "uzatılmasını sağlamak", *uzanık* "uzanmış; uzanmış hâlde olma durumu", *varlaşmak* "var olmak, hayatta vücut bulmak", *yalnızlamak* "yalnız kalmak, yalnızlık çekmek, yalnız hâlde olmak", *yalnızlıksız* "yalnızlığın

⁹ Türkçe İkilemeler Sözlüğü'nde *göğ göğ*, "henüz olgunlaşmamış, yeşil" anlamıyla verilmiştir (Akyalçın 2007: 302).

¹⁰ Sözcük, Eski Türkçede "asker" anlamında kullanılan "sü" sözcüğüne, Fransızcadan alınmış "-el" ekinin getirilmesiyle oluşturulmuştur (Doğan 2007: 538).

¹¹ Derleme Sözlüğü'nde, Afşar, Pazarören'de kullanıldığı belirtilen ve "uzak bulmak, uzak saymak" anlamında kullanılan *uzaksınmak* fiili yer alır (2009 Cilt 6: 4792).

olmadığı, yalnızlık hissinin yaşanmadığı durum”, *yaşamaklar* “yaşamalar, hayatlar”, *yengici*¹² “üstün, galip”, *yenilgen* “yenilmiş, yenilmeye alışık olan, yenilgiyi peşinen kabul etmiş”.

Görülüyor ki, farklı bağlamlar içerisinde, tek defaya mahsus olarak türetilen anlık oluşumların anlık oluşum olmaktan çıkıp kurumsallaşarak yeni öğeye dönüşmesi ve hatta bir süre sonra sözlükselleşmesi, olası bir süreçtir. İkinci Yeni şiirinde rastladığımız ve başta anlık oluşum olarak düşünülen, ancak yapılan Genel Ağ taraması sonucu kullanımda olduğu görülen ve yukarıda bağlam içerisindeki anlamıyla birlikte verilen 33 sözcük, bir başka deyişle, yeni öge, bu sürecin en açık kanıtıdır.

İkinci Yeni şiirinin yeni sözcükler türetmeye yönelik, dil mantığını bozan, kuralları dikkate almayan dil eğilimi, bu şiir akımında anlık oluşumların sıkça türetilmesine sebep olmuştur. Malzemesi İkinci Yeni şiiri olan bu çalışmayla, anlık oluşumların oluşum süreçleri sapma türlerine göre ortaya konmuş, böylelikle anlık oluşumla ilgili yapılacak yeni çalışmalara kapı aralanmıştır.

Kaynaklar

- Akyalçın, Necmi (2007). *Türkçe İkillemeler Sözlüğü (Tanıklı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aksan, Doğan (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili - 7*. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Atalay, Besim (2006). *Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it-Türk (Dizin) Cilt IV - 5*. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayhan, Ece (2012). *Bütün Yort Savul'lar! 1954-1997 – Toplu Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bauer, Laurie (2002). *Word-Formation in English*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Berk, İlhan (2006). *Toplu Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Brinton, Laurel J. ve Elizabeth Closs Traugott (2005). *Lexicalization and Language Change*. New York: Cambridge University Press.
- Bussmann, Hadumod (1996). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics* (Translated and Edited by Kerstin Kazzazi, Gregory P. Trauth). London - New York: Routledge.
- Cansever, Edip (2002). *Yerçekimli Karanfil - Toplu Şiirleri I*. İstanbul: Adam Yayınları.
- (2012). *Sonrası Kalır - Bütün Şiirleri II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

¹² *Yengici*, “yenme işi, utku, zafer, galibiyet, galebe” (*Türkçe Sözlük* 2005: 2165) anlamına gelen “yengi” sözcüğü üzerine +CI / +CU isimden isim yapım eki getirilmeyle kurulmuş bir sözcüktür.

- Cemal Süreya (2002). *Sevda Sözleri - Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Crystal, David (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Doğan, Mehmet (2007). *Cemal Süreya'nın Şiiri (Yapı, Tema ve Anlatım)*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Hartmann, R. R. K. ve Gregory James (1998). *Dictionary of Lexicography*. London - New York: Routledge.
- Hohenhaus, Peter (2005). "Lexicalization and Institutionalization" *Handbook of Word-Formation* (Edited by P. Štekauer, R. Lieber). The Netherlands: Springer: 353-373.
- İmer, Kâmile, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karaca, Alâattin (2005). *İkinci Yeni Poetikası*. Ankara: Hece Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Malmkjær, Kirsten (2005). *The Linguistics, Encyclopedia*. London - New York: Routledge.
- Özünü, Ünsal (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul: Multilingual.
- Sebzecioğlu, Turgay (2013). "Anlık Oluşum ve Türkçe Anlık Sözcüklerin Oluşum Süreçleri Üzerine Bir Betimleme". *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi* 10/1: 17-47.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-VI - Birleştirilmiş Tıpkıbasım* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uyar, Turgut (2012). *Büyük Saat - Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uzun, Nadir Engin (2006). *Biçimbilim, Temel Kavramlar*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.